

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83332,Strus-Jozef.html>
2022-10-05, 01:38

Struś Józef

STRUŚ Józef, łac. Josephus Struthius, znany też jako Strusiek, Struss, Strusek, Strushek, Struszek (1510, Poznań – między 27 VII 1568 a 26 I 1569, tamże), lekarz o europejskiej sławie, badacz tętna, humanista. Syn Mikołaja, piwowara, i Elżbiety z Bedermanów, córki poznańskiego burmistrza.

Naukę rozpoczął w szkole parafialnej przy kolegiacie Marii Magdaleny, kontynuował w Akad. Lubrańskiego. W 1525–29 odbył studia w zakresie nauk wyzwolonych na Akad. Krakowskiej. Z tego czasu pochodzi poemat S. dedykowany jego wykładowcy Cyprianowi z Łowicza, noszący tytuł *De medicinae artis excellentia carmen elegiacum* (1529), w którym autor wychwalał medycynę jako najpiękniejszą i najszlachetniejszą ze sztuk. W 1529 został wydany arystotelesowski traktat *De divinatione per somnum*, którego redakcję powierzono S. Po uzyskaniu tytułu bakałarza S. na krótko wrócił do Poznania, aby wysłuchać wykładów wybitnego humanisty K. Hegendorfera. Podczas tego pobytu zbliżył się do potężnego wielkopolskiego rodu magnackiego Górków oraz dworu arcybiskupa gnieźnieńskiego J. Latańskiego. W tym czasie spod jego pióra wyszło parę drobniejszych pism oraz komentarze do *Astrologii* Lukiana z Samosaty.

W 1531 S. uzyskał na krakowskiej uczelni tytuł magistra, a w 1532, dzięki wsparciu finansowemu Latańskiego, rozpoczął studia medyczne na uniwersytecie w Padwie. Jeszcze w trakcie ich trwania rozpoczął tłumaczenie i redakcję dzieł Galena i Hipokratesa. W 1535 odbył z powodzeniem dysputę doktorską, po której nastąpiła zgodnie ze zwyczajem jego promocja. W tym samym roku nadano mu godność wicerektora uniwersytetu. W zgodzie z zaleceniem Senatu Republiki Weneckiej mianowano S. profesorem nadzwyczajnym medycyny teoretycznej na uniwersytecie padewskim. Z tego co wiadomo, jego wykłady koncentrowały

się na problemach, które dziś nazwalibyśmy metodyką diagnostyczną. Wśród tych, którzy mieli ich słuchać był A. Wesaliusz, jeden z największych anatomów w historii medycyny. Rolę szczególną odgrywała sfigmologia, czyli nauka o tętnie. Interesowały S. również choroby epidemiczne, jak dżuma i kiła. W przypadku tej drugiej był zwolennikiem teorii, którą ostatecznie sformułował Girolamo Fracastoro, twierdząc, że kiła jest przenoszona przez rodzaj zarodników i to niekiedy na spore odległości. W 1535 ukazał się łaciński przekład autorstwa S. dzieła Galena *Astrologia ad Aphrodisium*.

Wykłady w Padwie prowadził S. do 1537, kiedy na prośbę jednego ze swoich dobroczyńców i mecenasów – J. Chojeńskiego, biskupa krakowskiego i kanclerza Akad. Krakowskiej – wrócił do Krakowa, gdzie podjął wykłady i pracował nad redakcją dzieł Galena. Wiosną 1538 wskutek śmierci Chojeńskiego stracił możnego protektora i dlatego katedry medycyny w krakowskiej uczelni, na co bardzo liczył, nie otrzymał. Nie widząc dla siebie miejsca w Krakowie, przeniósł się do Poznania, gdzie został lekarzem wojewody poznańskiego A. Górki. Niebawem jednak, polecony przez Górkę Zygmuntowi Staremu, udał się z królową, Izabelą Jagiellonką, narzeczoną Jana Zápolyi, jako jej osobisty lekarz na dwór węgierski. Na Węgrzech prowadził rozległą praktykę lekarską, tłumaczył dalsze dzieła Galena, m.in. komentarze Galena do dzieł Hipokratesa o złamaniach, które wydał w Wenecji oraz prowadził przerwane chwilowo badania nad tętnem. Równocześnie brał czynny udział w życiu dworskim i wydarzeniach politycznych. Był sekretarzem podczas rokowań z Sulejmanem I oraz Rostem Baszą. Wreszcie razem z A. Górką powrócił do ojczyzny.

W 1541 znalazł się w Poznaniu, który akurat stanął w przededniu zarazy. S. należał do ścisłego grona tych, którym powierzono kierownictwo nad służbami mającymi zapobiegać rozprzestrzenianiu się epidemii. Kiedy, mimo wysiłków, dżuma objęła miasto, S. opuścił Poznań i udał się do Szamotuł, gdzie przebywał ciężko już chory biskup kujawski, Ł. Górka. Biskup zmarł wczesną jesienią 1542. S. z początkiem 1543 był już z powrotem w Poznaniu. W tym czasie zakupił w mieście kilka nieruchomości, co uczyniło go

jednym z najbogatszych patrycjuszy. Równocześnie nadal był lekarzem A. Górki, towarzyszył mu również podczas podróży zagranicznych. Pozostawał przy tym swoim wieloletnim protektorem aż do jego śmierci w 1551. Przez te wszystkie lata ciągle pracował nad najważniejszym dziełem swego życia. Wreszcie w 1555 w drukarni Oporina w Bazylei ukazało się dzieło *Sphygmicae artis iam mille ducentos perditae et desideratae libri V.*, w którym S. wyróżnił podstawowe pięć typów tętna, określając ich znaczenie diagnostyczne oraz zaznaczył wpływ temperatury i stanu nerwowego na tętno. Sporządził również graficzny obraz tętna i jego zmienności oraz trafnie wskazał na istnienie nerwów naczyniowo-ruchowych. Był to de facto początek nowoczesnej sfigmologii w Europie. W siedemdziesiąt lat później z dzieła S. skorzystał W. Harvey, odkrywca dużego układu krążenia. W 1556 S. znalazł się ponownie na dworze Izabeli Jagiellonki w Budzie. Stamtąd został wezwany do Stambułu. Zachowały się świadectwa, że S. miał leczyć samego sułtana Sulejmana I Wspaniałego, który podziwiał jego kunszt i wiedzę.

Ze Stambułu powrócił do ojczyzny i osiadł w rodzinnym Poznaniu. Sława, jaką zdobył sprawiła, że dwukrotnie w 1557–59 wybierano go na burmistrza Poznania. W 1559 został nadwornym lekarzem króla Zygmunta II Augusta, nosząc dumny tytuł *Medicinae doctor et phisicus regius*. Określany był wówczas jako najświetniejszy lekarz w Europie. Ponoć sam król hiszpański, Filip II, przez posłańców, miał kilkakrotnie zwracać się do S. o poradę lekarską. Ostatnie lata życia S. spędził prawdopodobnie w rodzinnym mieście, w którym przyszło mu się wielokrotnie procesować w sprawach majątkowych i finansowych. W opinii niechętnych mu był skąpcem. Lecz gdy w 1568 na Poznań ponownie spadła zaraza dżumy, pospieszył nieść swoją posługę lekarską. Zmarł, zaraziwszy się od pacjentów tą nieuleczalną wówczas chorobą.

Jego imieniem nazwano ulice w Warszawie i Poznaniu, osiedle w Krakowie oraz Szpital Miejski w Poznaniu.

S. Wegn[e]r: *Józef Struś lekarz poznański: obrazek historyczny z XVI wieku*, Poznań 1894; *Wielkopolski słownik biograficzny*, Warszawa-Poznań 1983 (M.B. Topolska); „Nowiny Lekarskie” 1908; „Wiadomości Lekarskie” 1974, St. Szpilczyński, *Józef Strusiek z Poznania najwybitniejszy lekarz polskiego odrodzenia: o monografię twórcy nowej nauki o pulsie*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1968, 13/4.

Ryszard Witold Gryglewski

[Poprzedni](#)
[Następny](#)